

ŽÁCI A STUDENTI ČESKÉ ŠKOLY JAKO ÚČASTNÍCI EVROPSKÉHO SBLIŽOVÁNÍ

Jiřina Novotná

Ústav výzkumu a rozvoje školství PedF UK Praha

V rámci projektu grantu UK Představy o Evropě - podíl školního vzdělávání a jeho možnosti při formování obrazu Evropy proběhlo v letech 95/96 na reprezentativním vzorku empirické šetření, o jehož některých výsledcích chceme informovat.

Náš výzkum si kladl za cíl provést deskripční aktuálního stavu představ o Evropě a evropanství, které se vyskytují u dětí ve věku od 14 do 18 let.

Pro výzkum byl vytvořen dotazník, který byl modifikován na základě předvýzkumu na vzorku pražských dětí. Prvním dotazníkovým okruhem jsme zjišťovali asociace pojící se u dětí se slovy evropský, evropská, evropské a Evropa.

V druhém významovém okruhu dotazníku jsme zjišťovali úroveň představ pro označení "společné evropské" v oblasti politiky v nejširším významu tohoto pojmu. Podobně jsme zjišťovali úroveň představ o vztazích mezi různorodými komponentami pojmu Evropa. V třetím okruhu byla zjišťována představa o evropských státech jako místu ke studiu a práci.

Ve čtvrtém okruhu byly dotazovány názory na zdroje informací o Evropě.

Součástí šetření bylo i psaní eseje. Dotazníky byly zpracovávány statistickými metodami v počítačovém programu SPSS a eseje kvalitativně.

Výzkumu se zúčastnili v květnu až červnu 1995 žáci posledních ročníků 34 základních škol a v červnu 1996 studenti třetích ročníků 47 škol středních. Výběr škol se řídil požadavky na statisticky reprezentativní zastoupení podle demografických ukazatelů a u středních škol i typu školy (gymnázium, obchodní akademie, střední odborná škola). Celkový počet distribuovaných dotazníků činí 1891, suma žáků základní školy je 964, z toho 486 chlapců a 478 dívek, suma studentů středních škol činí 927 respondentů (326 chlapců a 601 dívek).

Vybrané výsledky

1. Učení se cizím jazykům

Jako doplňující zjištění sloužily informace o učení se cizím jazykům. Dotazník zjišťoval pořadí cizích jazyků a kde se je respondenti učí. Nejvíce žáků ZŠ s uč německy (66,5 %) a nejvíce jich se učí němčinu i jako 1. jazyk (56 %). Anglicky se učí celkem 53 % žáků, jako 1. jazyk 44,5 %. Následuje výrazně méně zastoupené: francouzština, španělština, ruština, jinak, italština. Žáci se často další cizí jazyk učí mimo ZŠ.

Středoškoláci se učí více anglicky (810 studentů) a angličtina představuje i 1. cizí jazyk. Následuje němčina (736 studentů), ruština, francouzština, italština, jinak (včetně latiny), španělština. U angličtiny se zastoupení typů škol liší zanedbatelně: studuje ji 42,9 % všech studentů obchodních akademií, 42,1 % studentů odborných škol a 40,5 % gymnazistů. Jako 1. jazyk ji studuje 53,9 % všech studentů SŠ, jako 2. jazyk 35,6 %, v dalších pořadích je už zastoupení angličtiny zanedbatelné. Němčinu studuje 39,3 % studentů OA a SOŠ a 35 % gymnazistů. Jako 1. jazyk ji studuje 41,9 % studentů, jako 2. jazyk 41,3 %.

2. Zdroje informací o Evropě

Pro zjištění o úrovni představ o Evropě bylo žádoucí sledovat i zdroje těchto poznatků. Respondenti určovali, které z informačních zdrojů jim přinášejí o Evropě nejvíce informací. Otázka byla polouzavřená a k jednotlivým zdrojům informací se přiřazovalo pořadí podle míry získávaných informací.

Jako významné se ukazuje zjištění o zdroji 1. důležitosti - na základních i středních školách je považována za nejdůležitější zdroj informací zcela jednoznačně **televize** (52,4 % respondentů ze ZŠ a 61,6 % ze SŠ). Na druhém pořadí je uváděna u žáků škola - 37,9 % a na třetím pořadí rodiče 9,3 %, kdy významnost tohoto zdroje stoupá se vzděláním rodičů. Výrazná je významnost rodičů u vysokoškolsky vzdělaných. U studentů SŠ se na druhém místě umisťují noviny s 19,2 % voleb, škola je až na místě třetím s 16,4 % a rodiče jako zdroj informací jsou uváděni až za jinými zdroji (vlastní zkušenost, přátelé ap.) a časopisy, přičemž jako zdroj jsou významní pouze pro děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů.

3. Představa Evropy jako místa pro studium a práci

V třetím okruhu dotazníku byla zjišťována představa o evropských státech jako místu ke studiu a práci. Byla užita technika dotazování, otázky byly formulovány pro každou skutečnost zvlášť, měly charakter polouzavřený. Byl zjišťován zájem o danou činnost, důvod pro kladnou i zápornou odpověď a v případě kladné odpovědi byla zjišťována i volba konkrétního státu. V odpovědích žáků základní školy 83,2 % respondentů odpovědělo, že by měli zájem zkusit studovat a 90,7 %, že by měli zájem zkusit pracovat v zahraničí. Jako důvody uváděli především možnost lepšího zvládnutí a možnost využití cizího jazyka, zájem o poznání, chuť ověřit vlastní síly. Středoškoláků by mělo zájem o studium v zahraničí 85 %, a to více dívek, o pracovní pobyt projevilo zájem opět vyšší procento - 93,3 % studentů, tentokrát více chlapců. V projevení nezájmu u žáků ZŠ

hrálo roli nízké vzdělaní otce. Při volbě států pro studium jak u žáků ZŠ, tak u středoškoláků stojí na prvním pořadí Velká Británie, u středoškoláků pak zájem o další státy prudce klesá. U žáků stejně jako u středoškoláků je na druhé pozici zájem o jiné, neevropské státy, kde většinu voleb představuje USA. Zájem žáků o studium v USA je ještě značně vyšší než u středoškoláků. Při porovnání zájmu o studium v některém evropském státě nebo v USA celkově převažuje zájem o studium v Evropě, na rozdíl od pražského předvýzkumu, kde byl zájem o studium v USA vyšší.

Představa Evropy jako místa pro profesní uplatnění je pro žáky ZŠ i středoškoláky lákavější než představa studia. Ve volbách států se ale mění první pořadí. Žáci ZŠ i studenti SŠ by nejčastěji volili jako pracovní cíl blízké Německo, středoškoláci dále Velkou Británií, USA a opět blízké Rakousko. Žáci ZŠ pak USA, Velkou Británií a Francií. Zájem o první dva státy není v rozporu s udávanými jazykovými znalostmi respondentů. Německo a Rakousko jsou zároveň jedněmi z nejnavštěvovanějších států.

4. Představa o společném evropském

Respondenti volili spojení zadaných výrazů s výrazem "společné evropské" a přiřazovali jim důležitost stanovování pořadí. Označení "společné evropské" bylo charakterizováno pro respondenty jako to, o čem podle nich lze říci, že je společné evropské ve smyslu společné Evropy, a to při vymezování vůči jiným neevropským celkům a jako společné - týkající se celé Evropy. Zadané výrazy představují sféry, které jsou předmětem politiky plus výraz politika ve smyslu vnitřní a zahraniční politika státu, jedna volba byla ponechána jako otevřená pro kategorii, která by respondentům v daném výčtu chyběla. Označení "společné evropské" vztahovali respondenti na tyto sféry: **bankovníctví, doprava, energetika, informace, komunikace, kultura, obchod, politika, průmysl, rodina, sociální věci, školství, trh, turismus, vojenská obrana, výzkum, zdravotnictví, zemědělství, životní prostředí a otevřená volba.** Jejich uspořádání v dotazníku bylo náhodné. Mohlo být utvořeno celkem 20 spojení, a tedy 20 pořadí důležitosti.

Jako oblast první důležitosti se umístilo u žáků i středoškoláků jednoznačně životní prostředí. U základních škol představovalo volbu 31, 3 % a 31 % u středoškoláků. Na 2. pořadí se umístila u základních škol rodina (12,9 %), u středoškoláků politika (12 %). Na 3. pořadí je u žáků zastoupeno zdravotnictví 9,8 % a rodina a kultura u středoškoláků - po 8 %. Pro pořadí bylo u žáků ZŠ důležité vzdělání obou rodičů - děti rodičů se základním vzděláním na 1. místě volily rodinu, životní prostředí na 2. Děti vysokoškoláků volily rodinu na 3. pořadí podle otců a 4. pořadí podle matek a na 2. místě volily politiku. Na 4. místě se u dětí vysokoškolsky vzdělaných otců objevila vojenská obrana. Politika a vojenská obrana byly naopak pro děti obou rodičů se základním vzděláním a vyučených matek méně významné. U středoškoláků nehraje vzdělání rodičů statisticky významnou roli.

Celkové pořadí podle důležitosti pro základní školy představuje řada: **1. životní prostředí, 2. rodina, 3. zdravotnictví, 4. politika, 5. vojenská obrana, 6. jiné (zmiňováno náboženství, křesťanství, filozofie, hodnoty), 7. bankovníctví, 8. obchod, 9. komunikace, 10. turismus, 11. kultura, 12. doprava, 13. trh, 14. průmysl, 15. sociální věci, 16. školství, 17. - 18. informace a zemědělství (kdy chlapci volili zemědělství a dívky informace), 19. výzkum, 20. energetika.**

Pro střední školy vzniklo pořadí důležitosti: **1. životní prostředí, 2. politika, 3. rodina, 4. kultura, 5. obchod, 6. trh, 7. komunikace, 8. jiné (náboženství, hodnoty, tradice, mládež), 9. turismus, 10. zdravotnictví, 11. vojenská obrana, 12. informace, 13. výzkum, 14. bankovníctví, 15. průmysl, 16. školství, 17. sociální věci, 18. doprava, 19. energetika, 20. zemědělství.** Průměrný počet zvolených spojení byl 9.

Závěr

Získaná data byla podkladem pro interpretaci výsledků dotazníků i esejů v rámci výzkumu, ale mají i samostatnou výpovědní hodnotu. To jaké cizí jazyky se v současnosti na školách učí, jaké zdroje informací o Evropě děti označují za nejdůležitější, chtěly-li by studovat nebo pracovat v zahraničí a co pokládají za společné evropské představuje díl informací o již existujících krocích na cestě ke sblížení v rámci evropského prostoru.

PhDr. Jiřina Novotná
Ústav výzkumu a rozvoje školství
Pedagogická fakulta UK
Odborů 3
120 00 Praha 2